

KURSRAPPORT – JUS242 Rettergang

Studieåret 2017/2018

KURSANSVARLIG: Ørnulf Øyen

1. Allment

På vegne av faget JUS242 Rettergang avgis det kursrapport. Forrige kursrapport for faget ble avgitt den 12. mai 2014, med henblikk på studieåret 2013/2014.

De kursansvarlige er professor Magne Strandberg og professor Ørnulf Øyen, noe som har vært uforandret siden den 1. januar 2013. Strandberg har undervisningsfri dette semesteret. Rapporten avgis derfor av undertegnede alene.

2. Generell omtale av kurset

2.1 *Strukturen på kurset*

Strukturen på kurset har vært uforandret siden omleggingen som skjedde forut for studieåret 2013/2014. Kurset starter i midten av november (uke 46). Eksamen avholdes i månedsskiftet februar/mars. Disiplinene sivilprosess og straffeprosess undervises separat, og forelesningene holdes før seminarene starter. I siste halvdel av november er det forelesninger i sivilprosess. Seminarene i sivilprosess starter i månedsskiftet november/desember og pågår i tre uker. I uke 2 og 3 er det forelesninger i straffeprosess, mens seminarene i straffeprosess avholdes i uke 5 til 7. Det eneste obligatoriske elementet er en kursoppgave, som studentene arbeider med i uke 4. Etter at undervisningen er ferdig har studentene ca. to uker til eksamensforberedelse.

I forrige kursrapport ble det omtalt et opplegg med fellesseminarer i sivilprosess og straffeprosess mot slutten av kurset. Disse seminarene fikk en dårlig mottakelse hos studentene, særlig fordi nye temaer ble introdusert i undervisningssammenheng like før eksamen. Fellesseminarene ble derfor lagt ned, og seminartimene delt mellom seminarene i sivilprosess og straffeprosess.

2.2 *Undervisningen – forelesningene*

Forelesningene i sivilprosess ble dette studieåret holdt av professorene Camilla Bernt (16 timer) og Magne Strandberg (8 timer). De senere studieårene har Bernt og Strandberg delt forelesningene mellom seg. Timetallet for forelesningene har stått uforandret i flere år. Forelesningene i straffeprosess ble dette

studieåret holdt av undertegnede (15 timer) og førsteamanuensis Gert Johan Kjelby (5 timer). De siste to studieårene har antallet forelesningstimer vært redusert fra 24 timer til 20 timer. Hovedårsaken er en koordinering mellom pensum og forelesninger som følge av en ny pensumbok.

Forelesningene tas opp med lyd og bilde. Opptakene legges ut på «min side» etter hvert som de teknisk sett er klare for utlegging. Tidspunktet for utlegging er valgt med henblikk på studenter som ikke har hatt mulighet til å følge bestemte forelesningstimer. En så rask utlegging medfører at studenter kan fristes til å fokusere for mye på forelesningene, og for lite på egen fordyping i pensumlitteraturen og sentrale rettskilder. Vi har ikke ansett dette som avgjørende. Hovedformålet med publiseringen er å sikre studentene lik tilgang til forelesningene. Opptakene har ingen viktig funksjon ut over dette. Og studenter på 4. studieår må selv ta ansvar for eget studieopplegg.

2.3 Undervisningen – seminarene

Det er til sammen 28 timer med seminarundervisning: 7 dobbelttimer i sivilprosess og 7 dobbelttimer i straffeprosess. Målet er at studentene skal være godt forberedt til og aktive under seminarene.

Erfaringsmessig er forberedelsene og aktiviteten noe varierende hos studentene, og mellom de ulike seminargruppene. Vi forsøker å bedre forberedelsene og aktiviteten fra studentene, men har ennå ikke funnet en oppskrift på hvordan målsettingen kan nås på en god måte.

Det er alt for arbeidskrevende å lage nye oppgavesett forut for hvert studieår. Men forut for hvert studieår gjennomgås de to oppgavesettene med sikte på utskifting av enkelte oppgaver, og forbedring og presiseringer av de oppgaver som videreføres. De senere årene har vi forsøkt å gi oppgavesettene en klarere profil, der det i større grad fokuseres på bestemte temaer på de ulike seminarsamlingene. Oppgavesettene er også endret for å samsvare bedre med læringskravene. De to oppgavesettene som benyttes i dag må samlet sett sies å være gode. For å sikre en felles oppfatning hos seminarlederne om hvilke problemstillinger og rettskilder som er særlig aktuelle i hver oppgave, er det utarbeidet veiledninger til oppgavesettene.

Tidligere var det 11 ulike seminargrupper, men de siste to studieårene har antallet vært 10. Bakgrunnen for reduksjonen er rekrutteringssituasjonen når det gjelder seminarledere sammenholdt med at 10 seminargrupper synes å være tilstrekkelig for å dekke etterspørselen. Vi har også sett hen til faget Strafferett, der det er 10 seminargrupper.

De senere årene har det utelukkende vært interne seminarledere i faget Rettergang.

Årets seminarledere i sivilprosess var professorene Henry J. Mæland, Magne Strandberg og Ørnulf Øyen. På de første fem samlingene var det én seminarleder mindre enn ideelt, mens Strandberg og Øyen alene hadde ansvaret for de siste to samlingene. Mangelen på seminarledere medførte bl.a. at Strandberg

og Øyen vekslet mellom å ha tre og fem seminargrupper de første seks samlingene. Gjennomføringen var forsvarlig, men krevende.

Det er utfordrende å rekruttere tilstrekkelig med seminarledere i sivilprosess neste studieår. Tre personer som har vært seminarledere de senere årene er ikke aktuelle: professor Mæland skal etter det jeg erfarer gå av med pensjon, professor Halvard H. Fredriksen er undervisningsdekan og stipendiat Marie Holm har oppfylt sin undervisningsplikt. Professor Strandberg skal egentlig ha undervisningsfri også til høsten, men dette kan bli forskjøvet. Samtidig er vi glade for at stipendiat Johannes L. Mella har sagt seg villig til å være seminarleder i sivilprosess.

Årets seminarledere i straffeprosess var professorene Asbjørn Strandbakken og Ørnulf Øyen, førsteamanuensis Knut Einar Skodvin og stipendiat Malin Johansen. Vi håper at samtlige også vil være seminarledere neste studieår. Men det er mulig at Johansen alt har oppfylt undervisningsplikten som stipendiat.

Enkelte studenter har klagd over at oppgaver til tider løses på en ulik måte av seminarlederne. Den kursansvarlig mener at dette ikke uten videre en ulempe. Mange av oppgavene på seminarene er vanskelige, og flere av dem er det fullt forsvarlig å løse gjennom ulike tilnærminger, og det kan også være fullt forsvarlig å komme til ulike standpunkter. Den kursansvarlige bør være forsiktig med å drive faglig ensretting når det gjelder tolkning av rettskilder, hva som alt i alt er den beste løsningen juridisk sett mv. Videre må studentene trenes opp til selv å ha et bevisst forhold til hva som er en god angrepsvinkel, hvilke argumenter som kan utledes fra ulike rettskilder og hvordan motstridende rettskilder bør veies opp mot hverandre.

2.4 Skrivning og kommentering - kursoppgaven

På kurset er det som nevnt bare ett obligatorisk innslag: kursoppgaven. Utover dette gis det ikke noe tilbud om skrivetrening til studentene. Enkelte studenter har ytret en viss misnøye over fraværet av mer skrivetrening. Den kursansvarlige har full forståelse for studentenes innspill her, men det å legge til rette for mer skrivetrening – hvis det skal være initiert fra fakultetet – vil være temmelig kostnadskrevenne fordi en da er avhengig av å gi individuelle tilbakemeldinger til hver enkelt student. For en del år tilbake ble det samlet tilbudt fire kursoppgaver i fagene Rettergang og Strafferett, der to måtte bestås. Antallet ble halvert, noe som iallfall delvis skyldtes den økonomiske situasjonen ved fakultetet. I dagens økonomiske situasjon er det neppe rom for å øke antallet kursoppgaver.

I faget Rettergang har vi ofte benyttet utsatt prøve som kursoppgave. Årsaken er at det er meget arbeidskrevende å lage en god oppgave med veiledning i faget Rettergang. Samlet medgår det ca. 1 uke til å

lage eksamensoppgaven med veiledning, og ca. 1 uke til å lage utsatt prøve med veiledning. (Tidsbruken er vesentlig større enn hva undervisningsregnskapet legger opp til.)

Nye retningslinjer om innsyn i sensorveiledningen for utsatt prøve skapte dette studieåret en utfordring. En litt justert versjon av utsatt prøve ble benyttet som kursoppgave til tross for at iallfall enkelte studenter hadde tilgang til sensorveiledningen for utsatt prøve. Løsningen ble samlet ansett som lite betenkelig all den stund en student som ønsker å lære noe bare lurer seg selv hvis sensorveiledningen leses før oppgaven skrives. Samtidig kan det tenkes at enkelte av de som leste veiledningen før oppgaven ble skrevet var blant de som absolutt ikke burde gjort dette av hensyn til læringsbehovet. En ny vurdering av dette spørsmålet må derfor gjøres med sikte på neste års kursoppgave.

Gjennomføringen av årets kursoppgave gikk bra. Ingen studenter ble underkjent med den virkning at eksamen ikke kunne tas, og bare én oppgave ble mottatt fra sensorene med sikte på en slik vurdering. Det ble foretatt stikkprøvekontroll med kommenteringen. Kommenteringen var gjennomgående innenfor hva som kan og må forventes, herunder i lys av den tiden sensorene får betalt for. Ideelt sett burde kommentarene vært mer omfattende, men dette er ikke realistisk så lenge oppgaveretterne honoreres for én time pr besvarelse, og uten ekstra honorering for å sette seg inn i oppgaven og veiledningen.

2.5 Eksamen: Gjennomføring og sensur

Eksamen er en skoleeksamen på seks timer. I år av del I en praktikum i sivilprosess og del II en teorioppgave i straffeprosess. Oppgaven var skrevet av undertegnede. Før ferdigstillingen ble oppgaven gjennomgått av to studenter og av professor Strandberg.

Under eksamensavviklingen kom det bare 2-3 henvendelser fra studentrepresentantene, og ingen av dem gjaldt innholdsmessige uklarheter i oppgaven. I forbindelse med nivåkontrollen og rollen som sensor nr. 2 på besvarelser vurdert til karakteren F leste undertegnede et stort antall besvarelser (ca. 75). Hovedinntrykket er at oppgaven var passe lang, og at oppgaven hadde en slik bredde og kompleksitet at den gav studenter på ulikt nivå en «fair» eksamen.

I år var det utelukkende eksterne sensorer på eksamen, med unntak for at undertegnede var sensor nr. 2 på besvarelser vurdert til karakteren F. Ideelt sett burde noen av sensorene vært interne, men ressursituasjonen og fakultets prioritering av interne undervisere innebærer at denne målsettingen er lite realistisk. Også tidligere studieår har det bare eller i all hovedsak vært eksterne sensorer. Innslaget av eksterne sensorer har medført at en av de kursansvarlige alltid selv tar seg av nivåkontrollen.

Som nevnt var det undertegnede som i år var nivåkontrollør. Hovedinntrykket fra kontrollen er at det bare var mindre avvik mellom sensorene. Det største avviket fant en på det punktet som skaper en særlig sensurutfordring i faget Rettergang. For å stå på eksamen må en student vise et minimum av innsikt både i sivilprosess og straffeprosess, noe som understrekes i sensorveiledningen. En rimelig klar F i én disiplin

medfører at det samlede resultatet blir F. I grensetilfeller er det her ikke bare spørsmål om F eller E skal gis, men til tider også spørsmål om F eller D skal gis.

2.6 Eksamen: Karakterfordeling og frafall

Til sammen 400 studenter møtte til eksamen. Av disse trakk 33 seg under eksamen. Karakterfordelingen for de 367 som leverte var slik:

- A: 45 kandidater (12,3 %)
- B: 80 kandidater (21,8 %)
- C: 113 kandidater (30,8 %)
- D: 80 kandidater (21,8 %)
- E: 27 kandidater (7,4 %)
- F: 22 kandidater (6,0 %)

Samlet sett viser tallene en fin karakterkurve for eksamenen. For orden skyld: Fordelingen har ikke vært styrt. Under nivåkontrollen hadde nivåkontrolløren (undertegnede) ikke for noen av kommisjonene tall for hvor mange kandidater som var vurdert til de ulike karakterene.

Resultatene er samlet sett noe bedre enn hva resultatet tradisjonelt har vært på eksamen i faget, etter ordinær sensur. Tidligere studieår har imidlertid karakterkurven ofte blitt løftet noe etter klagerunden, særlig etter at ordningen med «blind klagesensur» ble innført. Tendensen har vært at et betydelig antall av klagerne har fått endret karakteren, og at de aller fleste endringer har vært til en bedre karakter. Dette har påvirket den endelige karakterfordelingen for eksamenen.

Tendensen med endring i karakterfordelingen etter klagerunden synes å ha vært noe mindre markert forrige studieår. Den kursansvarlige håper trenden fortsetter dette studieåret. I motsatt fall bør ytterligere tiltak vurderes for å avbøte problemet, som undergraver nivåkontrollen i forbindelse med sensuren.

2.7 Samarbeidet med administrasjonen

Samarbeidet med administrasjonen har stort sett fungert meget godt. Det har gjennom mange år vært hyppig utskiftning av hvem i administrasjonen som har ansvaret for fjerde studieår, men uten at det har medført vesentlige problemer.

Mer overordnet er det imidlertid et problem at det svært hyppig endres hvem som har det administrative ansvaret for fjerde studieår, og dermed for bl.a. faget Rettergang. De senere årene har det skjedd endringer omtrent hvert studieår. De siste to studieårene har tre ulike personer hatt ansvaret. Kontinuiteten synes å være en helt annen på de første tre studieårene.

Gjennom de hyppige endringene gir fakultetet et signal om at fjerde studieår har lav prioritet, noe som er beklagelig. Videre medfører de hyppige endringene at avviklingene av kurset i Rettergang lett blir noe mindre strømlinjeformet enn hva som er ideelt. Dette skyldes ikke de personene som tildeles ansvaret

for fjerde studieår, men at det tar en viss tid å sette seg inn i nye arbeidsoppgaver og blir fortrolig med disse.

2.8 Studieinformasjon og dokumentasjon

En av de kursansvarlige har et informasjonsmøte på 45 minutter om faget Rettergang, der både praktiske og faglige spørsmål tas opp. Møtet holdes før undervisningen i faget starter, og favner hele kurset. Både dette studieåret og de foregående har undertegnede holdt møtet.

For øvrig benyttes «min side» (mitt UiB) på vanlig måte. Faget side er forsøkt tilpasset opplegget i faget, med egne «hovedfaner» for ulike temaer. De kursansvarlige har ikke fått tilbakemeldinger på at det er vanskelig å finne frem på fagets side. Etter behov er det lagt ut meldinger på «min side».

Studentene har etterlyst et åpent forum for svar på faglige spørsmål, slik at samtlige studenter får innsyn i de svar som gis fra de kursansvarlige. Prinsipielt sett er dette en god ide. Men det har til nå vært vanskelig å gjennomføre ideen uten at det medgår uforholdsmessig mye tid. Det er ikke en egen løsning for enkel kommunikasjon om faglige spørsmål på «min side». Hvis spørsmål og svar pr e-post skal legges inn der, må det først foretas en sortering av hvilke spørsmål mottatt pr. e-post som er såpass allmenne at spørsmål og svar bør legges ut. Dernest må lages en manuell struktur for ulike temaer, f.eks. i et Word-dokument som stadig oppdateres og som stadig må undersøkes av studentene. Dette er til nå blitt ansett som for arbeidskrevende.

2.9 Læringskrav og tilgang til relevant litteratur

Læringskravene har i hovedsak ligget fast de senere årene, men visse justeringer er foretatt. Læringskravene er oppdatert for å tilfredsstille sentrale føringer. Det planlegges ikke endringer i læringskravene med sikte på neste studieår.

Pensum i straffeprosessdelen av faget er *Ørnulf Øyen, Straffeprosess, Bergen 2016*. Hele boka er pensum. Boka er skrevet med sikte på tjene som lærebok, og er forsøkt tilpasset læringskravene på kurset.

I sivilprosess er to bøker likestilte som pensum. Den ene boka er *Henry John Mæland, Kort prosess, 3. utgave, Bergen 2013*. Hele boka er pensum. Boka er skrevet med sikte på tjene som lærebok, men gir en vel «kompakt» fremstilling av enkelte temaer, noe som kan være en utfordring for studentene. Den andre boka er *Inge L. Backer, Norsk sivilprosess, Oslo 2016*. Det meste av boka er pensum. De kursansvarlige har ikke tall som viser hvor mange av studentene som velger boka til Mæland eller Backer, eller som leser begge bøkene. Signaler fra Akademika tyder på at flertallet velger boka til Backer.

I tillegg til de nevnte bøkene, som gjennom vedtak i SU er gjort til «pensum», har de kursansvarlige laget to lister over aktuell tillegglitteratur, én for hver disiplin. Denne oppdateres før hvert studieår og legges ut på «min side». Listene er kun ment som hjelpemidler for studentene, for de som ønsker en

enklere innføring i faget, økt fordypning i enkelte temaer, en annen vinkling på enkelte temaer e.l. Det legges ikke opp til at litteraturen på disse listene må leses for å skrive godt på eksamen. Av den grunn er også terskelen høy for å vise til annen litteratur enn pensumbøkene i sensorveiledninger.

Pensumsituasjonen i faget må samlet sett sies å være god. Den kursansvarlige tar ikke sikte på å endre pensum foran neste studieår.

3. Rammevilkårene

Alle undervisningslokalene har fungert tilfredsstillende. Forelesningene er avholdt i auditorium 1, noe som er ideelt. Seminarene er stort sett avholdt i seminarrommene i gamlebygget eller i seminarrom 1 og 2. Disse lokalene er gode, men ventilasjonsanlegget i seminarrom 1 og 2 er ikke godt nok.

Enkelte seminarer, ikke minst i sivilprosess, har vært avholdt i auditorium 3 eller 4, både dette studieåret og tidligere studieår. Disse lokalene er langt fra ideelle for seminarer. Årsaken til tildelingen er først og fremst at fjerde studieår har prioritet etter første til tredje studieår når det gjelder romfordeling. Jeg har fått opplyst at begrunnelsen er at undervisningen på første til tredje studieår er obligatorisk. Undertegnede er ikke overbevist om at dette er en tilstrekkelig tungtveiende begrunnelse for å nedprioritere fjerde studieår.

Når det gjelder den hyppige endringen av hvem som er administrativt ansvarlig for fjerde studieår, og muligheten for å benytte «min side» som et forum for faglige spørsmål, vises det til punkt 2.7 og 2.8 ovenfor.

4. Studentevalueringer

4.1 Oppfølging av tidligere studentevalueringer

Kurset i Rettergang ble ikke evaluert forrige studieår. Tidligere evalueringer er hensyntatt så langt det har vært naturlig.

4.2 Årets studentevaluering

Årets studentevaluering ble gjennomført ved hjelp av en nettbasert spørreundersøkelse til studentene. To hovedspørsmål ble stilt. I tillegg var det anledning til å komme med egne synspunkter på kurset. Undersøkelsen ble varslet pr e-post til studentene den 28. februar, men en link til spørreskjemaet. Svarfristen var den 9. mars, dvs. 1 uke etter eksamen. Til sammen 36 studenter responderte på undersøkelsen, noe som svarer til litt under 10 % av de spurte.

Det første hovedspørsmålet var «I hvor stor grad bidro følgende til din læring på dette kurset?»

Respondentene ble bedt om å velge mellom alternativene «I svært stor grad», «I stor grad», «I middels grad», «I noen grad» og «I liten grad» for å verdsette betydningen av sju elementer: «De digitale ressursene (Mitt UiB o.l.)», «Den obligatoriske kursoppgaven», «Eksamen», «Forelesningene», «Seminargruppene», «Selvstudium» og «Kollokvien». De to viktigste bidragene til læring var kategoriene «Seminargruppene» og «Selvstudium», mens kategoriene «De digitale ressursene (Mitt UiB o.l.)» og «Eksamen» var de minst viktige. Til dette må det bemerkes at eksamen er en prøvingsform, ikke en læringsform, og at digitale ressurser først og fremst brukes for å gi informasjon i faget Rettergang.

Det andre hovedspørsmålet inneholdt ingen underspørsmål og lød slik: «Totalt sett: hvordan synes du gjennomføringen av dette emnet har vært?» Det var fire svaralternativer: «Bra», «Middels», «Dårlig» og «Vet ikke». Ingen av respondentene svarte «Vet ikke». Halvparten (18 respondenter) svarte «Bra», noe færre «Middels» (13 respondenter) og noen få «Dårlig» (5 respondenter).

De individuelle kommentarer er av ulike karakter og tar opp en rekke temaer. Tre temaer som flere tok opp var imidlertid at faget var for omfattende, at det var et for stort detaljfokus i faget og at strukturen i faget er uheldig.

4.3 Kommentarer til årets studentevaluering

Svarprosenten på spørreundersøkelsen var såpass lav at en ikke kan trekke bastante slutninger fra den. Ut fra tilbakemeldingene er det imidlertid grunn til å anta at studentene er middels godt fornøyd med undervisningen og læringsutbyttet. Videre er det grunn til å anta at seminarene er noe mer sentrale for læringsutbyttet enn forelesningene, og at selvstudium er en viktig læringsform. Når det gjelder selvstudium, er det positivt at studentene anser dette som viktig. Det tyder på at studentene tar ansvar for egen læring, og at deltakelse på undervisningsaktiviteter vurderes ut fra hvilken nytte den har for egen læring.

Flere studenter mener at strukturen på faget er uheldig. Ønskene går i retning av en mer bolkkindelt undervisning, der forelesninger og seminarer integreres rundt hver enkelt tema som er sentralt i faget. Faget Strafferett undervises på denne måten, et fag studentene har rett forut for faget Rettergang.

Også et for stort detaljfokus blir påpekt. Til dette er det å si at fagets karakter medfører at studentene må forholde seg til svært mange ulike temaer og regler. Alternativet er at faget enten gjøres substansløst, eller begrenses til noen få utvalgte emner innen prosessretten. Før en student får oversikt over mange ulike temaer og regler er vanskelig å se sammenhenger mellom straffeprosess og sivilprosess og mellom ulike temaer innen hver disiplin, og ikke minst forstå hvilken prosessuell problemstilling de står overfor og hvilke regler som er aktuelle når problemstillingen skal løses.

5. Samlet vurdering

Min samlede vurdering er at faget Rettergang alt i alt fungerer rimelig bra.

Masterstudiet ved fakultetet er for tiden under evaluering med sikte på større strukturelle endringer. Flere av de forslag som foreligger vil ha betydelige konsekvenser for sivilprosessen og straffeprosessen. Som følge av dette er det ikke aktuelt pr. i dag å vurdere vesentlige endringer i rettergangskurset før det gjennom reformprosessen er avklart om faget Rettergang vil bestå, og eventuelt hvor faget blir plassert i studieløpet og hvilket omfang faget vil få. En avklaring ventes å komme i løpet av året. Når en avklaring er kommet, må nærmere vurderinger foretas, men hva som bør vurderes og hvilke løsninger som er aktuelle, avhenger av hvor faget blir plassert i studieløpet og hvilket omfang faget vil få, eventuelt av hvor disiplinene sivilprosess og straffeprosess plasseres i studieløpet og hvilket omfang disiplinene vil få.

Det er alt gjort og det vil bli vurdert visse mindre justeringer foran neste studieår, dels i lys av egne erfaringer og dels på grunn av evalueringen fra studentene. Oppgavesettene i både sivilprosess og straffeprosess er gjennomgått og finpusset med sikte på neste studieår. Videre vil muligheten for bedre publisitet rundt faglige svar fra de kursansvarlige (og eventuelt forelesere og seminarledere) fortsatt stå på agendaen.

De er krevende å ha kursansvaret alene, noe som setter grenser for hvor omfattende forbedringer som kan gjøres med sikte på neste studieår og senere studieår. Hovedutfordringen foran neste studieår er rekrutering av seminarledere, særlig i sivilprosess.

Bergen, 12. april 2018

Ørnulf Øyen

Kursansvarlig